

Het mysterie van de molen van Westerland

Inleiding

Meerdere malen heeft op de website van wieringernieuws.nl een stukje gestaan over de molen van Westerland. De heer Vermeulen heeft op basis van zijn onderzoek naar oude kaarten wel eens aangegeven dat de Westerlanderlaan de meest waarschijnlijke plaats zou kunnen zijn. Toch is nog steeds niet zeker dat dit de juiste locatie is. Een reden om eens nader onderzoek te doen naar de molen van Westerland. Waar heeft deze precies gestaan? Tot wanneer heeft er op Westerland een korenmolen gestaan? Is er in geschriften meer informatie over de molen en zijn molenaars of is er anderszins iets te vinden?



Oude kaarten

Kaart uit catalogus van Johannes Bodel Nijenhuis (17e eeuw)

Voor het vaststellen van de plaats van de molen is in eerste instantie weer teruggегреpen op oude kaarten en zeekaarten. Op het Wieringernieuws.nl zijn al verschillende kaartjes gepubliceerd, die een molen nabij Westerland laten zien. De vroegste kaart waarop de molen voorkomt is uit de catalogus van Johannes Bodel Nijenhuis en dateert uit de 17^e eeuw.¹ Deze kaart is helaas heel erg grof en biedt weinig aanknopingspunten om de locatie nauwkeurig te bepalen.



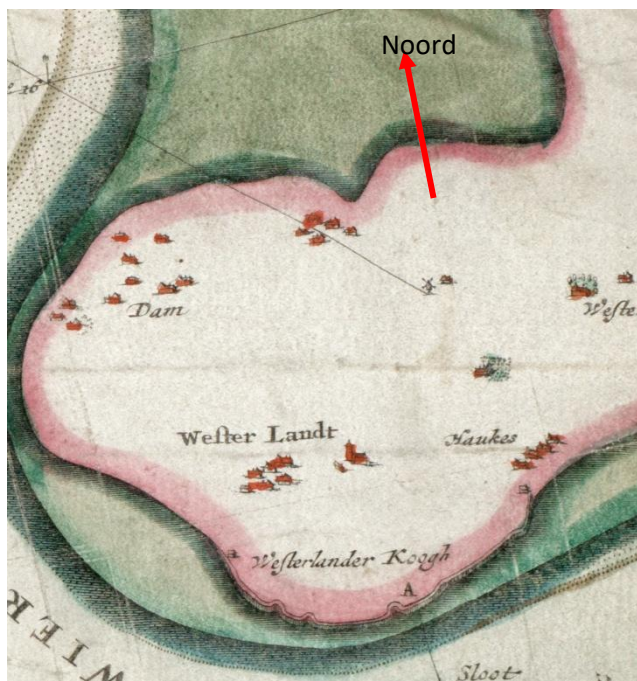
Een tweede kaart is wel wat gedetailleerder; deze oude zeekaart uit 1708 is van Petrum Schenk². Daarop is vermoedelijk de Westerlanderweg te herkennen, maar ook een klein zijweggetje, dat mogelijk de oude Koningsweg naar de westpunt van het eiland kan zijn geweest. Ook deze kaart geeft slechts een ruwe indicatie van de locatie van de molen.

Kaart Petrum Schenk 1708

¹ Kaartarchief Universiteit Leiden. Het gaat hier om een kaartje een gekleurde pentekening van J. Water uit de 17^e eeuw uit de catalogus Johannes Bodel Nijenhuis. (met dank aan Marco Ooms). Zie ook: [Nog een keer de molen van Westerland \(wieringernieuws.nl\)](http://Nog_een_keer_de_molen_van_Westerland_wieringernieuws.nl). Bron: https://catalogue.leidenuniv.nl/permalink/f/itr3qv/UBL_ALM_A21208003260002711

² Kaartarchief Universiteit van Amsterdam: Tabula Hollandiae Borealis, cognitae olim sub nomine Kennemariae et Westfrisiae / , in majores et minores ditiones cum cura distinctae et editae in lucem per Petrum Schenk (graveur en uitgever, 1661-1711; in Sansons Atlas; datering 1708. Zie ook: <https://hdl.handle.net/11245/3.997>

Ook op een derde kaart uit 1672 van Frederik de Wit en Dirck Abbestede is de molen van Westerland terug te vinden.³ Op een kaart uit 1623 staat de molen ook.⁴ Beide kaarten leveren niet een exacte positie op voor de molen maar bevatten wel kompasrozen en enige herkenningpunten zoals de kerk van Westerland



Kaart Frederik de Wit, 1672



Detail uit kaart Wieringen/Koegras, 1623

Verdwenen molen

Ook is geprobeerd om te achterhalen tot wanneer de molen op Westerland heeft gestaan. Hiervoor zijn gegevens uit het kadastraal archief van 1811 tot 1832 geraadpleegd⁵. Het ging daarbij om de gegevens in Sectie D van Wieringen. Omdat het Kadaster tijdens de Napoleontische tijd omstreeks 1810 is ingevoerd, zijn er geen oudere kadaster-gegevens. In die kadastrale data wordt wel aangegeven dat Simon Aarjenszn Bakker de eigenaar is van “molen&erf” van molen De Hoop in Den Oever, maar wordt de molen van Westerland niet teruggevonden. Kennelijk is deze al eerder verdwenen.

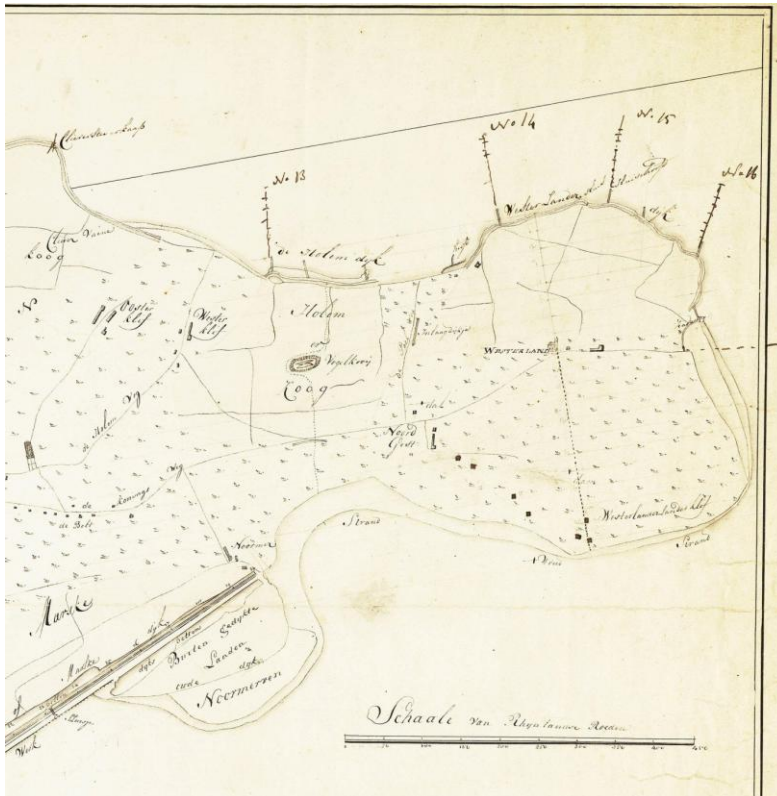
Dit wordt bevestigd door een kaart van J. Peereboom uit 1791⁶. Ook hierop is de molen niet meer ingetekend, terwijl de Klammolen, de molen De Pool en de molen van Den Oever wel zijn aangegeven. We kunnen dus met zekerheid zeggen dat voor 1791 de molen van Westerland al is verdwenen.

³ Kaarte van t' Koegras :, gelegen tusschen Wieringen , en Wieringer Waerdt, Zype, Callants-ooge, ende Huysduyne / , gemeeten en geteeckent door Dirck Abbestee secretaris in de Heerlicheyt van Callantsooge en int kooper gebraght by Frederick de Wit A° 1672. Zie ook: <https://hdl.handle.net/11245/3.838>

⁴ Kaart van Wieringen met het Koegras.Corte verclaringe vande grootheyt ende gelegentheyt vandt koegras. Datering 1623. Zie ook: <https://hdl.handle.net/11245/3.616>

⁵ RCE- Archief Kadastrale kaarten Wieringen 1811-1832. Zie ook: [Kadastrale kaarten Wieringen 1811-1832](#)

⁶ Kaart van het eiland Wieringen Zuid boven. Aanwijzende de zeewerigen, dorpen, buurten, wegen, publieke gebouwen enz. handschrift; op order van Gecomm. Raden int Noorder quartier, J.Peereboom, datering:1791



Kaart J. Peereboom 1791. GEEN Westerlander molen meer getekend, wel de Klammolen (Kaart uit NH-archief NL-HlmNHA_269_1295)

Dit roept de vraag op waarom deze molen zo vroeg al is verdwenen. Het antwoord op die vraag is terug te vinden in de archieven van de Schout en schepenen van Hippolytushoef uit 1717. Daarin staat een rechtszaak beschreven waarin de Schepenen de eigenaar van de molen, Cornelis Maartensz, opdragen de molen te repareren nadat de molen een wiek verloren had in een storm en een andere wiek zwaar beschadigd was. De eigenaar verdedigt zich door te stellen dat hij te weinig verdient om het herstel te

kunnen betalen. Kennelijk is de omzet van graanproducten op Westerland onvoldoende om de molen in stand te kunnen houden. Het verhaal gaat dat de molen van Westerland een pelmolen was die gerst verwerkte voor de bierproductie voor de VOC-schepen, die op de rede van Texel lagen. Het hoogtepunt van de VOC was de Gouden Eeuw, die rond 1700 eindigde. Dit kan hebben betekend dat de vraag naar gerstproducten in na 1700 is afgenomen en er dus te weinig klandizie overbleef voor de Westerlandermolen. Het lijkt erop dat de molen te onrendabel is om in stand te houden en dus is afgebroken of verkocht.

Fragment uit Oud-rechtelijke en weeskamerarchief – Schout en Schepenen 20 oktober 1717

Den gedaaghde antwoordende is(tevreden ????) de koornmolen Westerland (....) (....) (.....) enighe molen is verkoght onder die Conditie dat deselve (....) van malinghe gehouden sal moeten werden, gelijk deselve (....) is ontvanghen, dogh dat door een zware storm om seven weeken geleden, de Roedt is offgewaydt, 'n de andere roed aan de (.....) beschadicht is geworden. 't Welke hij van voornemen is altijd geweest om wederom te repareren om also aan zijn Zijde zijn plight te voldoen.

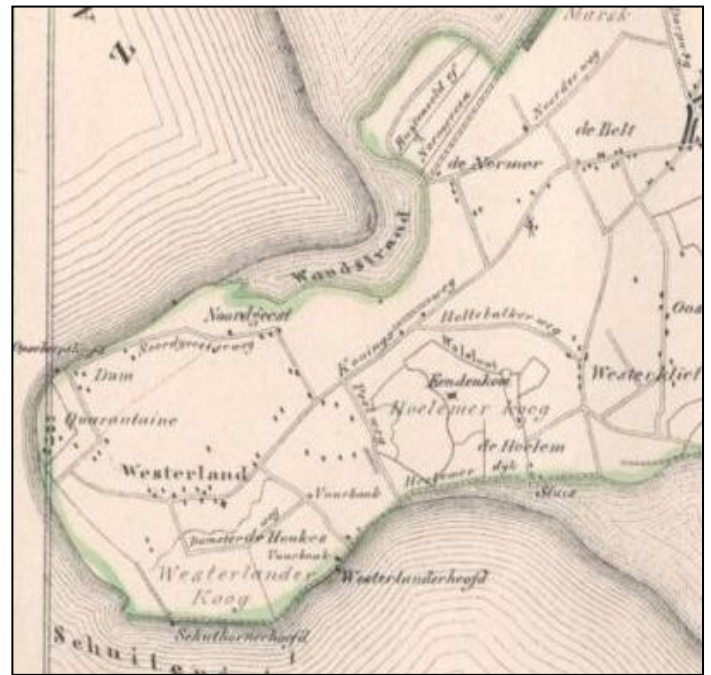
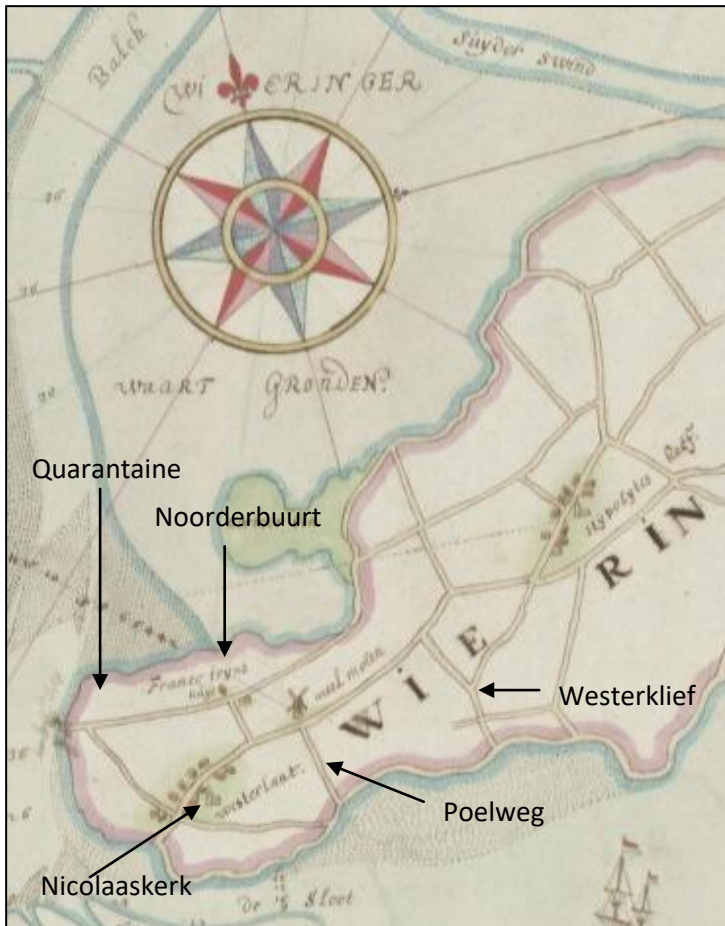
Dagh vermiss daar verval der (.....) 'n verminderingh van Ingezetenen to Westerlande, de (.....) werk soodanigh komt off te nemen dat zij nouwelijks de onkosten van de ordonnaris en extra ordonnaris reparatie daarvan kan profiteren en dat bijselve alle moeyten ofertreffen daarbij moet inschieten. (....) komt een welk des ged. ens bedrinkens niet redelijk is verklarende oprechtelijk dat de (verimposte???) granen f 25 gl jaarlijks renderen.

Om welke redenen den ged. Concludeertdat hij aan zijn Zijde de plightvan een (vzreijst???) werdende voldoende de sijns (....) sollen werden gecondemneerd 'n geordemneerde een in redelijkheid tot taxatiedesen gevraghde te gemoedt te komen 'n zijn schade 'n verlies enighsinds te vergoeden hij met verhoogingh van maalloon off uijtkeeringh van de extra ordonnaris (....) soo der gerechte goedvinden sol.

Regionaal Archief Alkmaar: inventarisnummer: NL-AmrRAA_10.3.006.2_0942_6643_0136

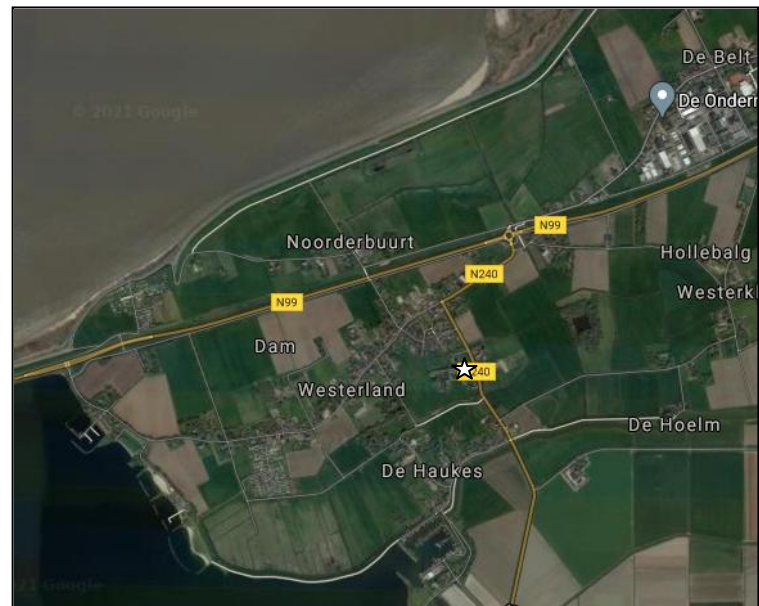
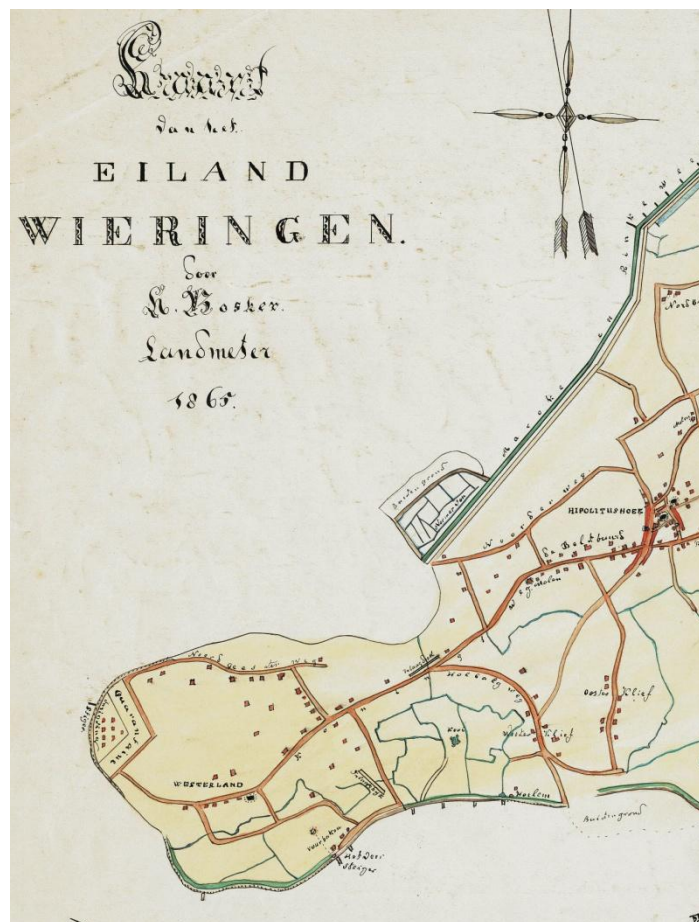
([https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/archieven/archieven-2/scans/NL-AmrRAA-](https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/archieven/archieven-2/scans/NL-AmrRAA-10.3.006.2/35.2.1.1/start/130/limit/10/highlight/6)

[10.3.006.2/35.2.1.1/start/130/limit/10/highlight/6](https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/archieven/archieven-2/scans/NL-AmrRAA-10.3.006.2/35.2.1.1/start/130/limit/10/highlight/6)). Sommige tekstonderdelen uit het document zijn nog niet ontcijferd.



Kaart Hugo Suringar (Leeuwarden, 1867)
Molen van Westerland ontbreekt

Kaart Dirk Abbestee 11647/48
Aan het einde van de Poelweg?



Weergave van het westerlijk deel van Wieringen in Google Maps (2020)

Kaart G. Bosker, 1865 (geen Westerland molen, maar wel De Pool, De Onderneming en de Klam-molen)

De locatie

Het mysterie van de exacte locatie van de molen is daarmee nog niet opgelost. Eén kaart biedt mogelijk de sleutel tot de oplossing van dit vraagstuk. Op een kaart van Dirk Abbestee uit 1647/48 staat de molen van Westerland duidelijk getekend, terwijl ook verschillende wegen en de kerk van Westerland aangegeven zijn⁷. Dit maakt een vergelijking met andere kaarten mogelijk

Uit bestudering van de verschillende kaarten komt naar voren dat de molen van Westerland ten noorden van de Haukes moet hebben gelegen en ten noordoosten van de Nicolaaskerk van Westerland. De Dam met Quarantaine ligt in WNW-richting van de molen. Helaas zijn er, behalve de kerk, er geen oude panden meer terug te vinden in het gebied die als referentie kunnen dienen. Bij het vergelijken van de positie van de molen ten opzichte van de Nicolaaskerk en het stelsel van wegen wordt duidelijk dat de molen moet hebben gestaan net ten noorden van de aansluiting van de Poelweg op de Westerlanderweg. De locatie is waarschijnlijk op het hoogste punt daar, want op oude kaarten wordt het regelmatig weergegeven als peilpunt voor het in het noordwesten gelegen Amsteldiep. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de oude benaming van het veldje bij de Westerlanderweg, die volgens de overlevering “Molenakker” genoemd werd. Het zou tevens verklaren waarom er bij de bouw van huizen aan de Westerlanderlaan geen fundaties of poeren van de oude molen zijn aangetroffen.

Kortom, de meeste waarschijnlijke locatie van de Westerlander molen is aan het eind van de Poelweg op het hoogste punt. Hopelijk kan dit in de nabije toekomst door archeologisch bodemonderzoek bevestigd worden.

⁷ Afbeelding van de gelegenheit der Swinden, diepten en ondiepten van 't groote onbedijkte lant 't Koegras, op d' inspectie van den jaare 1647, 1648 ... van nieuws gepeilt en nagezien door Dirk Abbestee. Zie ook: <https://noord-hollandsarchief.nl/bronnen/archieven?mivast=236&mizig=210&miadt=236&miaet=1&micode=269&minr=6129237&miview=inv2&milang=nl&mialg=>